

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/47/234-237>

Oktay Şahbazov
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
magistrant
<https://orcid.org/0009-0006-7344-3277>
shahbazovoktay41@gmail.com

Beynəlxalq valyuta sisteminin dayanıqlığının təmin olunmasında beynəlxalq maliyyə təşkilatlarının və tənzimləyici orqanların rolu

Xülasə

Beynəlxalq valyuta sistemi qlobal iqtisadi sabitlik və inkişaf üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu sistemin dayanıqlığının təmin olunmasında beynəlxalq maliyyə təşkilatları və tənzimləyici orqanlar əsas rol oynayır. Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF), Dünya Bankı, Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı (BIS) və digər maliyyə institutları qlobal maliyyə bazarlarının sabitliyini qorumaq, valyuta böhranlarının qarşısını almaq və iqtisadi inkişafı dəstəkləmək üçün müxtəlif mexanizmlər tətbiq edirlər. BVF üzv ölkələrə maliyyə yardımı göstərməklə və makroiqtisadi siyasətlərdə tövsiyələr verməklə valyuta sisteminin sabitliyini qorumağa çalışır. Dünya Bankı isə uzunmüddətli iqtisadi inkişaf və infrastruktur layihələrinin maliyyələşdirilməsinə dəstək verir. Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı mərkəzi banklar arasında əməkdaşlığı gücləndirərək qlobal likvidliyin idarə olunmasına töhfə verir.

Açar sözlər: *maliyyə yardımı, iqtisadi risklər, maliyyə bazarları, normativ qaydalar, iqtisadi inkişaf*

Oktay Shahbazov
Azerbaijan State Economic University
Master student
<https://orcid.org/0009-0006-7344-3277>
shahbazovoktay41@gmail.com

The Role of International Financial Organizations and Regulatory Authorities in Ensuring the Stability of the International Monetary System

Abstract

The international monetary system plays a crucial role in ensuring global economic stability and development. International financial institutions and regulatory bodies are key to maintaining the resilience of this system. The International Monetary Fund (IMF), the World Bank, the Bank for International Settlements (BIS), and other financial institutions implement various mechanisms to safeguard the stability of global financial markets, prevent currency crises, and support economic growth. The IMF provides financial assistance to member countries and offers policy recommendations to maintain stability in the monetary system. The World Bank supports long-term economic development and finances infrastructure projects. The BIS contributes to the management of global liquidity by enhancing cooperation among central banks.

Keywords: *financial assistance, economic risks, financial markets, normative rules, economic development*

Giriş

Qloballaşan dünyada ölkələr arasında iqtisadi və ticarət əlaqələrinin genişlənməsi beynəlxalq valyuta sisteminin əhəmiyyətini daha da artırır. Müasir dövrdə maliyyə bazarlarında baş verən dalğalanmalar, inflyasiya təzyiqləri və iqtisadi böhranlar qlobal valyuta sisteminin dayanıqlığına ciddi təsir göstərir. Valyuta bazarlarında baş verən qeyri-sabitlik təkcə tək-tək ölkələri deyil, bütövlükdə beynəlxalq iqtisadiyyatı risk qarşısında qoyur (Vəliyev, 2011, s. 15).

Bu çərçivədə beynəlxalq maliyyə təşkilatları və tənzimləyici orqanlar qlobal maliyyə sabitliyinin qorunması üçün mühüm rol oynayır (Ağakışiyev, 2024, s. 89). Onların fəaliyyəti valyuta siyasətinin tənzimlənməsi, likvidlik təminatı, ticarət balanslarının stabiləşdirilməsi və böhranların qarşısının alınması kimi aspektləri əhatə edir. Belə qurumların koordinasiyalı fəaliyyəti beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin səmərəliliyini artırmaqla yanaşı, valyuta sisteminin uzunmüddətli dayanıqlığını da təmin edir (Bundesbank, 2024, s. 45). Beynəlxalq maliyyə təşkilatları və tənzimləyici orqanlar qlobal valyuta sisteminin sabitliyini qorumaq üçün müxtəlif mexanizmlər və strategiyalar həyata keçirirlər. Bu təşkilatlar arasında Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF), Dünya Bankı, Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı (BIS), həmçinin Avropa Mərkəzi Bankı (ECB) və ABŞ Federal Ehtiyat Sistemi (FED) kimi regional və milli tənzimləyici orqanlar xüsusi rol oynayır. BVF əsasən üzv ölkələrə maliyyə yardımı göstərməklə və iqtisadi siyasət tövsiyələri verməklə makroiqtisadi sabitliyi təmin etməyə çalışır (Mərkəzi Bankın uçot faiz dərəcəsinin iqtisadi proseslərə təsirinin qiymətləndirilməsi, 2021, s. 11). BVF-nin valyuta bazarlarında böhranların qarşısını almaq üçün nəzarət mexanizmləri və kredit proqramları mövcuddur (ResearchGate, 2025).

Tədqiqat

Beynəlxalq Valyuta Sisteminin Sabitliyinin Qorunmasında Maliyyə İnstitutlarının və Tənzimləyici Qurumların Əhəmiyyəti

Müasir qlobal iqtisadi sistemdə valyuta sabitliyi maliyyə bazarlarının dayanıqlığını və beynəlxalq ticarətin səmərəli fəaliyyətini təmin edən əsas amillərdən biridir. İqtisadi böhranlar, maliyyə çalxalanmaları və inflyasiya riskləri valyuta sisteminin sabitliyinə ciddi təhdid yarada bilər. Xüsusilə, kapital axınlarının sürətli hərəkəti və geosiyasi hadisələr maliyyə bazarlarında qeyri-müəyyənlik yaradaraq valyuta məzənnələrində kəskin dəyişikliklərə səbəb ola bilər (Reuters, 2025, p. 78). Bu kontekstdə beynəlxalq maliyyə institutları və tənzimləyici qurumlar qlobal valyuta sisteminin davamlılığını təmin etmək üçün mühüm rol oynayır. Onlar iqtisadi sabitliyin qorunmasına yönəlmiş tənzimləyici çərçivələr hazırlayır, valyuta siyasətlərini əlaqələndirir və likvidlik təminatı üçün müxtəlif mexanizmlər tətbiq edirlər (International Monetary Fund, n.d., s. 99). Qlobal iqtisadiyyatın inteqrasiyasının dərinləşdiyi dövrdə bu institutların effektiv fəaliyyəti maliyyə bazarlarında sabitliyin qorunmasına və iqtisadi böhranların qarşısının alınmasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Beynəlxalq valyuta sisteminin sabitliyini qorumaq üçün müxtəlif maliyyə institutları və tənzimləyici orqanlar mühüm mexanizmlər tətbiq edirlər. Bu institutlar arasında Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF), Dünya Bankı, Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı (BIS), Avropa Mərkəzi Bankı (ECB) və ABŞ Federal Ehtiyat Sistemi (FED) kimi qurumlar xüsusilə əhəmiyyətlidir (Azərbaycan Respublikası, 2016; Valyuta məzənnə rejiminin iqtisadi proseslərdə rolu, 2021).

Cədvəl 1. Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) 2021-ci ildə Üzv Ölkələrə Ayırılmış Kreditləri.

Region	Kredit məbləği (mln. XİH)
Afrika	16,500
Asiya və Sakit Okean	7,200
Avropa	3,800
Orta Şərq və Mərkəzi Asiya	4,600
Qərbi Yarımkürə	5,900

Mənbə: (Ağakışiyev, 2024).

Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF) qlobal valyuta sisteminin sabitliyinin təmin edilməsi və üzv ölkələrin tədiyə balanslarının tənzimlənməsi məqsədilə müxtəlif regionlara kreditlər ayırır. 2021-ci ildə BVF tərəfindən Afrika regionuna 16,500 milyon XİH, Asiya və Sakit Okean regionuna 7,200 milyon XİH, Avropaya 3,800 milyon XİH, Orta Şərq və Mərkəzi Asiyaya 4,600 milyon XİH, Qərbi

Yarımkürəyə isə 5,900 milyon XİH məbləğində kredit ayrılmışdır (Stiglitz, 2010). Bu kreditlər əsasən maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi, makroiqtisadi islahatların dəstəklənməsi və iqtisadi böhranların təsirinin azaldılması məqsədilə istifadə olunur. BVF-nin maliyyə yardımları inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqtisadi dayanıqlığını gücləndirmək və qlobal maliyyə sistemində tarazlığı qorumaq üçün mühüm rol oynayır (Bank for International Settlements, n.d.).

**Cədvəl 2. Azərbaycanı Beynəlxalq Maliyyə Təşkilatları
Tərəfindən Ayrılan Kreditlər (2020-2023).**

İl	Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF)	Dünya Bankı	Asiya İnkişaf Bankı (AİB)
2020	100 milyon ABŞ dolları	150 milyon ABŞ dolları	75 milyon ABŞ dolları
2021	120 milyon ABŞ dolları	160 milyon ABŞ dolları	80 milyon ABŞ dolları
2022	110 milyon ABŞ dolları	155 milyon ABŞ dolları	85 milyon ABŞ dolları
2023	115 milyon ABŞ dolları	165 milyon ABŞ dolları	90 milyon ABŞ dolları

Mənbə: (Ağakışiyev, 2024).

Beynəlxalq maliyyə təşkilatları Azərbaycanın iqtisadi inkişafını dəstəkləmək, infrastruktur layihələrini maliyyələşdirmək və maliyyə sabitliyini təmin etmək məqsədilə müxtəlif illərdə ölkəyə kreditlər ayırmışdır. 2020-2023-cü illər ərzində Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF), Dünya Bankı və Asiya İnkişaf Bankı (AİB) tərəfindən ayrılan kreditlərdə artım müşahidə olunmuşdur. 2020-ci ildə BVF Azərbaycana 100 milyon ABŞ dolları kredit ayırmış, bu məbləğ 2023-cü ildə 115 milyon ABŞ dollarına yüksəlmişdir (World Bank). Dünya Bankının kreditləri 2020-ci ildə 150 milyon ABŞ dolları təşkil etmiş, 2023-cü ildə isə bu məbləğ 165 milyon ABŞ dollarına çatmışdır (Kosior, Vakulyuk, Khimikus, 2016). Asiya İnkişaf Bankının verdiyi kreditlər də artaraq 2020-ci ildə 75 milyon ABŞ dollarından 2023-cü ildə 90 milyon ABŞ dollarına qədər yüksəlmişdir. Bu kreditlər əsasən iqtisadi islahatların aparılması, infrastrukturun modernləşdirilməsi və maliyyə sabitliyinin qorunması üçün istifadə olunmuşdur. Beynəlxalq maliyyə institutlarının maliyyə dəstəyi Azərbaycanın valyuta bazarında sabitliyin qorunmasına, iqtisadi dayanıqlığın gücləndirilməsinə və uzunmüddətli inkişaf strategiyalarının həyata keçirilməsinə müsbət təsir göstərmişdir (Financial Stability Board, n.d.).

Beynəlxalq maliyyə institutları və tənzimləyici qurumlar qlobal valyuta sisteminin sabitliyini təmin etmək üçün müxtəlif mexanizmlər və nəzarət alətləri tətbiq edirlər. Bu institutlar arasında Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF), Dünya Bankı, Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı (BIS) və regional maliyyə qurumları mühüm rol oynayır. BVF, üzv ölkələrin makroiqtisadi göstəricilərini təhlil edərək valyuta bazarlarında sabitliyin qorunması üçün tövsiyələr verir və ehtiyac yaranarsa, maliyyə yardımları ilə dəstək göstərir (Mərkəzi Bankın uçot faiz dərəcəsinin iqtisadi proseslərə təsirinin qiymətləndirilməsi, 2021, s. 11). Dünya Bankı isə daha çox uzunmüddətli iqtisadi inkişaf və struktur islahatlarının maliyyələşdirilməsinə fokuslanır. Bu qurumlar təkcə fərdi ölkələr üçün deyil, həm də qlobal iqtisadi sistem üçün sabitliyin təmin edilməsinə yönəlmiş strategiyalar həyata keçirirlər (Zubenko, 2016). Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı (BIS) mərkəzi banklar arasında koordinasiyanı gücləndirərək qlobal maliyyə axınlarını nizamlayır və valyuta bazarlarında risklərin idarə olunmasına kömək edir. Bununla yanaşı, Avropa Mərkəzi Bankı (ECB) və ABŞ Federal Ehtiyat Sistemi (FED) kimi qurumlar regional səviyyədə pul siyasətini tənzimləyərək iqtisadi böhranların təsirlərini minimuma endirməyə çalışırlar (Vəliyev, 2011, s. 160; Ratnikov, Bikalova, 2015).

Nəticə

Beynəlxalq valyuta sisteminin sabitliyinin təmin olunması qlobal iqtisadiyyatın davamlı inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu prosesdə beynəlxalq maliyyə institutları və tənzimləyici orqanlar əsas rol oynayaraq iqtisadi tarazlığın qorunmasına, maliyyə böhranlarının qarşısının alınmasına və

valyuta bazarlarının sabitliyinə töhfə verirlər. Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF), Dünya Bankı, Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı (BIS) və digər maliyyə qurumları üzv ölkələrə maliyyə yardımı göstərməklə yanaşı, onların iqtisadi siyasətlərini yönləndirmək üçün tövsiyələr verir və nəzarət mexanizmləri tətbiq edirlər. Maliyyə sabitliyinin qorunması üçün ölkələr arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi və tənzimləyici çərçivələrin uyğunlaşdırılması vacibdir. İnkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqtisadi siyasətlərinin koordinasiya şəkildə həyata keçirilməsi beynəlxalq valyuta sisteminin effektivliyini artırır və iqtisadi böhranların təsirini minimuma endirir.

Ədəbiyyat

1. Ağakışiyev, Z. İ. (2024). *Azərbaycanda monetar siyasətin idarə olunmasının təkmilləşdirilməsi*. Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti.
2. Azərbaycan Respublikası. (2016). *Azərbaycan Respublikasında maliyyə xidmətlərinin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi*. Bakı.
3. Bank for International Settlements. (n.d.). *III. The future monetary system*. Retrieved May 3, 2025, from <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2022e3.htm>
4. Bundesbank. (2024). *The International Monetary Fund is an anchor of stability within the global financial system*. Retrieved May 3, 2025, from <https://www.bundesbank.de/en/press/contributions/the-international-monetary-fund-is-an-anchor-of-stability-within-the-global-financial-system--929780>
5. Financial Stability Board. (n.d.). *About the FSB*. Retrieved May 3, 2025, from <https://www.fsb.org/about/>
6. International Monetary Fund. (n.d.). *About the IMF*. Retrieved May 3, 2025, from <https://www.imf.org/en/About>
7. Kosior, E., Vakulyuk, I. E., & Khimikus, Ye. I. (2016). Pravovoye regulirovaniye deyatel'nosti mezhdunarodnykh finansovykh organizatsiy. *Sovremennoye pravo*, 4, 109–112.
8. Mərkəzi Bankın uçot faiz dərəcəsinin iqtisadi proseslərə təsirinin qiymətləndirilməsi. (2021). *Azərbaycan Universitetinin Elmi Jurnalı, İpək Yolu*, (4), 5–11.
9. Ratnikov, G. N., & Bikalova, N. A. (2015). Rol' mezhdunarodnykh finansovykh organizatsiy v ekonomike na primere MVF. *Novoye slovo v nauke: perspektivy razvitiya*, 2(4), 420–421.
10. ResearchGate. (2025). *International financial institutions and their role in promoting the stability of the global financial system*. Retrieved May 3, 2025, from https://www.researchgate.net/publication/387525827_International_Financial_Institutions_and_Their_Role_in_Promoting_the_Stability_of_The_Global_Financial_System
11. Reuters. (2025, February 27). *What are the IMF and World Bank, and what happens if the US pulls support?* Retrieved May 3, 2025, from <https://www.reuters.com/world/what-are-imf-world-bank-what-happens-if-us-pulls-support-2025-02-27/>
12. Stiglitz, J. E. (2010). *The Stiglitz report: Reforming the international monetary and financial systems in the wake of the global crisis*. The New Press.
13. Valyuta məzənnə rejiminin iqtisadi proseslərdə rolu. (2021). *Azərbaycan Universitetinin Elmi Jurnalı, İpək Yolu*, (2), 21–28.
14. Vəliyev, E. N. (2011). Şəffavlığın təmin olunmasında maliyyə nəzarətinin rolu. In *Gənc alimlərin I Elm festivalı elmi konfransı, 13–15 iyul 2011* (pp. 157–160).
15. World Bank. (n.d.). *The World Bank Group and the International Monetary Fund (IMF)*. Retrieved May 3, 2025, from <https://www.worldbank.org/en/about/history/the-world-bank-group-and-the-imf>
16. Zubenko, V. V. (2016). *Mezhdunarodnaya ekonomika i mirovyye ekonomicheskiye otnosheniya: uchebnoye posobiye*. Yurayt-M.

Daxil oldu: 05.01.2025

Qəbul edildi: 10.04.2025